CONSTANȚA. INFLUENȚA ARHITECTURII FRANCEZE ÎN PRIMA ETAPĂ DE DEZVOLTARE A ORAȘULUI MODERN (1860–1916)

VERONICA PRIBEAGU
GHEORGHE VECERDEA

Primul contact mai important al oraşlui Constanța cu lumea franceză are loc în timpul Războiului Crimeii (1853 – 1856), când mii de francezi cunosc oraşul, împrejurimile şi locuitorii lui. În această perioadă, publicații franceze de largă circulație fac cunoscută existența oraşului şi transmit primele imagini ale acestuia *(L'Illustration)*. Ştirile sunt preluate şi de publicații din alte țări europene şi în special de cele implicate în acest război (Anglia), ceea ce va trezi interesul mai multor întreprinzători, mai ales în domeniul economic. După terminarea războiului, un grup de tehnicieni francezi vor prelua proiectarea şi execuția unei importante lucrări teritoriale: şoseaua Constanța–Dunăre (Rasova). Totuşi, după anul 1860, datorită influenței mai puternice pe care Anglia o are asupra Imperiului Otoman, viața economică a oraşului va fi dominată de inițiativa întreprinzătorilor britanici, care vor construi linia ferată Constanța–Cernavodă şi vor începe primele amenajări ale portului maritim. Situat în punctul de joncțiune a drumului continental cu cel maritim, care lega Europa Centrală şi în special Viena, cu Istanbulul şi lumea Levantului, oraşul Constanța va atrage mulți oameni de afaceri în domeniul comerțului, construcțiilor şi industriei, din numeroase țări europene sau orientale.

După Războiul de Independență (1877–78) şi reintegrarea Dobrogei în spațiul României moderne, relațiile directe ale oraşului Constanța cu lumea franceză vor cunoaşte noi dimensiuni, atât prin reactivarea celor începute la mijlocul secolului trecut, cât şi prin apariția unor relații noi, cu un caracter mai complex şi cu implicații cultural-spirituale mai mari. Consecința directă a extinderii legăturilor cu lumea franceză se materializează prin înființarea consulatului francez şi activitatea permanentă desfăşurată de acesta în oraşul Constanța. Şi, cu această ocazie, nu putem să nu amintim de personalitatea lui Anatole Magrin, care a fost nu numai consulul Franței în această perioadă, ci şi unul din cetățenii de vază ai oraşului. Ca student al unui institut teologic catolic, în ultima vacanță face o excursie pe aceste meleaguri, fapt ce îl determină să renunțe, atât la vocația sa spirituală, cât şi la locurile natale de la poalele Alpilor, pentru ca să devină cetățean al oraşului Constanța şi să se implice direct în viața acestuia. Exemplul lui va fi încurajator pentru alți francezi care vor fi atraşi de participarea la dezvoltarea economică şi urbanistică a oraşului.

Aşa se face că unul din domeniile în care oraşul Constanța – la începutul dezvoltării sale – înregistrează o importantă influență franceză, este cel urbanistic, care, de altfel, este şi cel mai bine materializat. Arhitectura multor edificii publice şi private din această primă etapă de dezvoltare a oraşului modern poară amprenta şcolii franceze de arhitectură, iar unele din acestea mai pot fi admirate şi în zilele noastre. Influența franceză în acest domeniu s-a exercitat pe mai multe căi:

- prin activitatea unor arhitecți francezi, desfăşurată direct în oraşul Constanța;
- prin coordonarea unor activități urbanistice locale şi mai ales prin elaborarea proiectelor;
- prin activitatea unor arhitecți formați la şcoala franceză de arhitectură;
- prin intrarea în circuitul european a unor concepții aduse la un maximum valoric de şcoala franceză de arhitectură (ex. *eclectismul*);
- prin dezvoltarea legăturilor generale de pe multiple planuri culturale, şi chiar politice, cu Franța, ale majorității intelectualității românești, precum şi identificarea unor afectivități etnogenetice, s-a ajuns la crearea unei atmosfere extrem de favorabile asimilării valorilor spirituale ale lumii franceze.

Din documentele existente deocamdată la îndemâna noastră, influența franceză în evoluția urbanistică a oraşului Constanța poate fi urmărită mai bine doar după anul 1878. De altfel, menționăm că perioada anterioară anului 1878 este mai puțin semnificativă din punct de vedere urbanistic, importanța ei regăsindu-se în dezvoltarea economică a oraşului.

Pe plan urbanistic, perioada 1878–1916 poate fi considerată ca definitorie, şi cea mai semnificativă nu sub aspect cantitativ, ci prin cristalizarea concepției funcțional-urbanistică a oraşului şi, mai ales, a opțiunii pentru estetică arhitecturală, care va deveni o trăsătură dominantă a personalității oraşului Constanța. Participarea arhitecților francezi la această primă etapă a dezvoltării urbanistice a oraşului Constanța, prin aderența acestora la unele din tendințele manifestate în secolul trecut de şcoala franceză de arhitectură şi implicit apartenența prin vârstă la una din generații, conduc la conturarea a trei categorii distincte:

– generația mai în vârstă, formată profesional până la jumătatea secolului trecut, s-a manifestat ca adeptă convinsă a stilului *neoclasic* şi chiar cu tendințe *romantice*;

– generația tânără, formată la sfârşitul secolului trecut sau chiar începutul secolului nostru, s-a afirmat ca adeptă a curentului novator al academismului francez prin stilul *eclectic* şi prin punctul culminant al acestuia, cunoscut sub numele de *art nouveau*.

Prin ansamblul lucrărilor realizate în această perioadă, în oraşul Constanța mai distingem o categorie intermediară, de tranziție de la stilul neoclasic la cel eclectic. Proiectele semnate de arhitecții din această categorie sunt realizate, unele în stilul neoclasic, iar altele aparțin perioadei de început a stilului eclectic.

Un aspect cu caracter mai general, privind influența arhitecturii franceze în perioada de început a dezvoltării oraşului modern, se materializează prin activitatea de coordonare urbanistică pe care o desfăşoară unii arhitecți francezi ca angajați în funcțiile oficiale corespunzătoare din cadrul Primăriei oraşului Constanța. Astfel, în ultimele două decenii ale secolului trecut este consemnată prezența în calitate de „arhitect şef al oraşului" şi de „arhitect-inginer şef al oraşului" a arhitecților *Charles Pienchot* şi *Jules Siquot*, pentru o perioadă de mai mulți ani. Ultimul dintre ei este chiar obligat ca, la 17 februarie 1893, să se retragă din această funcție în urma unei hotărâri luate pentru întreaga administrație românească privind angajarea în funcții publice cu cetățenie străină.

În ceea ce priveşte activitatea desfăşurată de arhitecții aflați în această funcție, trebuie să menționăm faptul că, pe lângă coordonarea urbanistică directă, legată în special de autorizarea construcțiilor şi stabilirea unor reguli de aliniament, înălțime, amenajarea unor spații publice, aceştia făceau şi o muncă de proiectare, care însă avea un caracter neoficial şi oarecum ilicit. Din această cauză, în dosarele cu autorizații de construcție existente la Filiala Constanța a Arhivelor Statului, întâlnim multe planuri nesemnate sau marcate numai cu simple inițiale. În general, aceste proiecte se refereau la obiective mici, locuințe cu unul sau două nivele, situate în noile cartiere care se dezvoltau în zonele periferice (la acea dată) şi care reprezentau majoritatea cererilor pentru autorizații de construcție. Marile edificii, publice sau private, aveau planuri semnate. În afară de particularitățile de stil, autorii acestor proiecte sunt de multe ori trădați de anumite notații de planuri, făcute în limba franceză sau într-o limbă română mai puțin stăpânită.

În condițiile acestor categorii de obiective relativ modeste, influența şcolii franceze de arhitectură se resimte mai mult în acuratețea şi proporția de bun simț a elementelor decorative, care, în această perioadă, în majoritatea cazurilor, aparțin stilului neoclasic. În această situație îl întâlnim cel mai adesea pe Charles Pienchot. Aspectul cel mai important îl constituie însă faptul că influența arhitecturii franceze nu se manifestă numai în zonele

http://patrimoniu.gov.ro

centrale ale orașului unde sunt concentrate majoritatea edificiilor, ci și în cartierele periferice care aveau un caracter pur rezidențial.

Însă factorul dominant în determinarea influenței arhitecturii franceze în evoluția urbanistică a orașului Constanța îl constituie, fără nici o îndoială, elaborarea de către arhitecții francezi a numeroase proiecte de edificii amplasate în zonele de mare interes public, nu numai la acea dată, ci și în zilele noastre. Analiza acestui important aspect o vom face pe criteriul cronologic care corespunde și fenomenului general de evoluție a concepției arhitecturale. În ultimele două decenii ale secolului trecut, evoluția urbanistică a orașului Constanța este dominată de stilul neoclasic. Gradul mare de solicitare pentru activitatea arhitecților francezi și pentru arhitectura franceză în general, pe care și-au manifestat-o constănțenii în această perioadă, nu este întâmplător. Această aderență are dublă motivație:

- în primul rând, acuratețea stilului neoclasic desăvârșit la jumătatea secolului trecut în școala franceză de arhitectură, reprezenta pentru Constanța continuitatea unui element de autentică latinitate și de evidentă tradiție constructivă. Diferite relatări despre aspectul orașului Constanța, de la mijlocul secolului trecut, scot în evidență prezența masivă a ruinelor antice cu impresionante elemente arhitectonice din calcar și marmoră, păstrate relativ *in situ* sau refolosite în unele din construcțiile sărăcăcioase ale puținilor locuitori existenți la acea dată, cum menționează și H. Ch. Andersen, călător pe aceste meleaguri dobrogene la jumătatea secolului al XIX-lea.

Folosirea materialului de construcție recuperat din ruinele antice, și în special a pietrei fățuite sau semifățuite, în ridicarea construcțiilor din secolul trecut, ca și în toată perioada feudală de altfel, a constituit pentru orașul Constanța aproape un fenomen general. Mihai Eminescu, în vizită în orașul Constanța, la 18 iunie 1882, într-o scrisoare către Veronica Micle, îl descrie astfel: *„...este un mic orășel, dar destul de frumos. Casele au oarecare eleganță în clădirea lor, căci piatra e ieftină aici și clădirile sînt de piatră pătrată...“*. Datorită acestui factor de tradiție, în a doua jumătate a secolului trecut, locuitorii orașului Constanța au manifestat o preferință evidentă pentru stilul neoclasic, astfel încât, multe din locuințele mici cu unul sau două nivele, realizate în această perioadă de meșterii locali, aveau fațadele decorate cu elemente specifice stilului neoclasic.

Arhitectul francez pe care-l întâlnim direct implicat în realizarea mai multor construcții din orașul Constanța, în chiar primii ani ai deceniului al noulea din secolul trecut, este *Pelopidas D. Couppa*, grec de origine, adus din Paris de *Jean Gerard A. Alléon* pentru consolidarea și extinderea unora din imobilele recent cumpărate de acesta în Constanța și pentru realizarea unor noi construcții pe terenurile aflate în proprietatea sa. Menționăm că Antoine Alléon, probabil tatăl său, mare bancher parizian, a fost unul din apropiații revoluționarilor români de la 1848 și chiar susținător material al acestora. Mihail Kogălniceanu, numit în anul 1880 ministru plenipotențiar al României la Paris, în calitate de proaspăt cetățean al orașului Constanța și a pasiunii cu care dorea dezvoltarea acestuia, a determinat familia Alléon să facă investiții imobiliare în acest oraș, astfel că în anul 1881, J. G. A. Alléon cumpără *Hotelul Gambetta* (în locul căruia în anul 1913 s-a construit localul actualei Bănci Naționale) și tot terenul cu construcțiile situate pe el, cuprins între str. Traian la est, aleea V. Canarache la vest, str. Sulmona la nord și str. Petru Rareș la sud. Dintre construcțiile realizate între anii 1881–1883 de arhitectul Pelopidas D. Couppa pe terenurile aflate în proprietatea lui I. G. A. Alléon, menționăm:

- imobilul de pe str. Traian nr. 17 (colț cu str. Sulmona), cu trei nivele de folosire (subsol, parter și etaj) și cu un aspect exterior dominat de specificul arhitecturii neoclasice (volum perfect proporționat și echilibrat, fațadele simple, ancadramentele golurilor și marcarea cornișei cu decorațiuni geometrice lineare). Soclul clădirii este din piatră fățuită, provenind, probabil, din ruinele târzii ale cetății feudale;
- imobilul din str. Sulmona nr. 19 (colț cu str. C. A. Rosetti), cu două nivele (demisol și parter), cu mai multă piatră fățuită folosită în realizarea fațadelor, prezintă de asemenea elemente arhitecturale specifice stilului neoclasic, subliniat ca atmosferă generală, și de prezența unui gard de piatră cu grilaj de fier forjat. Toată piatra fățuită vizibilă în fațadă și în gard, provine din aceeași sursă – ruinele cetății feudale;
- imobilul de pe str. C. A. Rosetti nr. 6, cu patru nivele de folosire (subsol, parter și două etaje) prezintă probabil cele mai distincte trăsături ale stilului neoclasic din realizările acestui arhitect în orașul Constanța: proporția volumului, simetria dispunerii golurilor și elementelor ornamentale, marcarea registrelor prin compoziția și densitatea elementelor decorative, soclul înalt din piatră fățuită și tencuiala cu bosaje orizontale pe toată suprafața fațadei. Cele două balcoane de fier forjat par a fi, din punct de vedere stilistic, singurele concesii făcute tradiției locale.

Un element mai deosebit în activitatea arhitectului P. D. Couppa, pe care îl semnalăm mai ales în scopul sublinierii principalei caracteristici a formării sale profesionale, ca adept al stilului neoclasic, este lucrarea de consolidare și supraetajare a imobilului din str. C. A. Rosetti nr. 4, pe baza proiectului elaborat în anul 1882. Această construcție se deosebește evident de celelalte în primul rând prin aspectul fațadei, care este în întregime din cărămidă aparentă, în genul caselor englezești din secolul trecut. De fapt, se pare că este și singura construcție realizată de englezi în jurul anului 1860, construcție care a supraviețuit datorită lucrărilor făcute în anul 1882. De altfel, și vechiul nume al străzii, preluat în 1878, a fost de str. Engleză, deoarece pe această stradă au existat mai multe case în care au locuit persoane din conducerea societății englezești care a construit calea ferată Constanța–Cernavodă și a început lucrările de modernizare a portului. Elementul arhitectural nou care intervine în consolidarea și supraetajarea acestui imobil, este folosirea unor piese arhitectonice antice din marmoră și calcar, care sunt foarte bine puse în evidență de aspectul inițial al fațadei (cărămidă aparentă). Astfel, au fost utilizate elemente arhitectonice din perioada romană pentru realizarea ancadramentelor golurilor, frontonul de deasupra acestora la etaj, cornișa, placa balconului și consolele pentru sprijinirea acesteia. Această dominantă „clasică“ în cel mai pur înțeles al cuvântului, face din imobilul de pe str. C. A. Rosetti nr. 4 un unicat arhitectural în evoluția urbanistică a orașului Constanța.

Din documentele existente rezultă că în această perioadă, același arhitect a făcut o extindere și la Hotelul Gambetta și probabil la consolidarea și extinderea imobilului de pe str. Traian nr. 15.

Cea mai reprezentativă creație a arhitectului Pelopidas D. Couppa, în orașul Constanța, poate fi considerată imobilul din str. C. A. Rosetti nr. 7, construit în anul 1883. Construcția, la exterior, a fost realizată în întregime din piatră recuperată din ruinele perioadei târzii a cetății (blocheți de piatră de dimensiuni mici și mijlocii) provenind probabil din zidul de apărare al cetății feudale și a unor construcții genoveze ce se aflau mai la suprafață.

De menționat că și aceste construcții feudale valorificaseră ruinele construcțiilor antice din perioada romană și bizantină. Ancadramentele ferestrelor și ușilor sunt tot din piatră cioplită. Fațadele sunt simple, lipsite de elemente ornamentale. Un simplu brâu în relief, realizat din cioplirea pietrelor marchează separarea nivelelor, iar în partea superioară, cornișa este marcată tot de un brâu de piatră. Placa balcoanelor a fost făcută dintr-o singură lespede de piatră și tot din același material și consolele de sprijin. Acestea din urmă sunt singurele elemente arhitectonice care au o ornamentație simplă, cu modele geometrice în maniera celor din perioada romană (nu este exclus ca și aceste piese să fie recuperate din ruinele antice). Elementul de originalitate arhitecturală care individualizează puternic clădirea în cadrul zonei îl constituie turnul circular prin care s-a mărit spațiul încăperii din colțul de nord-vest de la etaj. Turnul este realizat din zidărie de piatră și cărămidă, conferind întregului edificiu o tentă medievală. De fapt, și sursa de inspirație a arhitectului francez a constituit-o existența, în Paris, la mijlocul secolului trecut, a numeroase construcții de piatră din secolele XVII–XVIII cu asemenea turnuri de colț *(tourelle)*. Cu toate că aspectul general al clădirii prezintă caracteristicile de bază ale stilului neclasic, prezența acestui turn de colț ne determină s-o încadrăm mai degrabă în stilul romantic.

Pentru toate imobilele analizate succint până acum menționăm că în dosarele cu autorizații de construcții, existente la Filiala Constanța a Arhivelor Statului, se află planuri semnate de arh. P. D. Couppa, precum și referiri la caracteristicile construcției,

http://patrimoniu.gov.ro

proprietar etc. Trebuie să subliniem însă o particularitate a planurilor prezentate (sc. 1:100) care, datorită lipsei detaliilor, au mai mult un caracter de schiță, ceea ce ne face să credem că majoritatea construcțiilor s-au realizat sub conducerea arhitectului, detaliile fiind date pe șantier. Toate referirile scrise din planuri sunt în limba franceză. Datorită acestor particularități ale planurilor de arhitectură putem considera (ca ipoteză) că arh. P. D. Couppa este și autorul proiectului casei noi a lui Mihail Kogălniceanu din anul 1883, vis-à-vis de Farul genovez. Elementele care susțin această ipoteză, în afara relațiilor existente între M. Kogălniceanu și familia A. Alléon, sunt cele ce rezultă din particularitățile planului nesemnat păstrat la Arhivele Statului, și anume: caracterul schematic al planului, liniile specifice stilului neoclasic, caracterele scrisului din limba franceză, la care se adaugă și o referire mai târzie (1917) a istoricului german Karl Schuchard, care, descriind casa lui M. Kogălniceanu, amintește de prezența unor elemente arhitectonice antice în fațada acesteia, ceea ce constituie, de altfel, și o caracteristică a unora din construcțiile proiectate și realizate de arhitectul Pelopidas D. Couppa în orașul Constanța în perioada 1881–1883.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în ultimul lui deceniu, construcțiile aparținând stilului neoclasic sunt mai puțin numeroase. În anul 1899 arhitectul francez *L. Givert* elaborează proiectul unei clădiri aparținând comunității elene din Constanța, cu două nivele, situată pe str. Aristide Karatzali, colț cu str. Ecaterina Varga, distrusă însă în urma bombardamentelor de la începutul celui de-al doilea război mondial. Caracteristicile arhitecturale ale acestui imobil, așa cum rezultă din planurile păstrate în dosarele cu autorizații de la Arhivele Statului, îl situează în cadrul specific stilului neoclasic. Ca aspect exterior, putem afirma că există o mare asemănare cu o altă construcție învecinată, ridicată în aceeași perioadă după proiectul elaborat tot de arhitectul L. Givert și care se află în prezent pe str. Aristide Karatzali nr. 19, colț cu str. Poștei și str. Slt. Țurcanu. Acest imobil, cu două nivele, prezintă din punct de vedere arhitectural, cele mai tipice elemente ale stilului neoclasic. Trebuie să menționăm însă că cea mai importantă realizare din orașul Constanța a arhitectului L. Givert nu aparține stilului neoclasic, ci perioadei de început a eclectismului francez, și din această cauză suntem tentați să considerăm că acest arhitect aparține generației de tranziție între cele două stiluri dominante ale școlii franceze de arhitectură de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Noul stil promovat de școala franceză de arhitectură – *eclectismul* – își face apariția în orașul Constanța, tot la începutul perioadei moderne, prin construirea unei reședințe de vară (numită de localnici „palat") a principelui Grigore M. Sturdza, în anul 1889. Planurile întocmite pentru obținerea autorizației de construcție (Arhivele Statului Constanța, dosarul nr. 19/1889 din fondul Primăriei) sunt scrise în limba franceză, însă nu poartă nici o semnătură. După anumite particularități ale elementelor decorative ale fațadelor și, în special, ale micului turn din axul fațadei principale, putem considera că este opera aceluiași arhitect care a realizat și palatul din București al prințului Grigore Sturza (fostul Minister de Externe). Imobilul s-a dărâmat în jurul anului 1924, probabil din cauza unei insuficiente consolidări a malului, expus direct acțiunii valurilor. Imaginea acestei frumoase clădiri a putut fi reconstituită prin mai multe fotografii de epocă. Prin detaliile arhitecturale ale fațadelor putem încadra acest imobil în perioada de început a stilului eclectic și putem sesiza chiar o ușoară influență romantică. Ceea ce este mai important însă prin realizarea acestei clădiri la începutul ultimului deceniu al secolului trecut, este faptul că a creat în rândul localnicilor o preferință pentru acest gen de arhitectură, ceea ce se va resimți în anii următori în construirea mai multor edificii, ale căror proiecte, chiar dacă sunt semnate de exponenți ai școlii germane de arhitectură, probabil la solicitarea clienților, vor prelua multe elemente ornamentale cu motive florale specifice eclectismului francez.

După felul cum a evoluat în deceniile următoare arhitectura construcțiilor din orașul Constanța, se conturează o observație situabilă mai degrabă în zona „psiho-urbanismului". Puternica relație cu natura – simbolizată cu precădere prin elemente vegetale – dublată de privilegierea trăirilor explozive vor avea drept consecință preferința acordată anumitor elemente decorative ale noului stil arhitectural, pe care locuitorii orașului le vor cunoaște încă din ultimul deceniu al secolului trecut, față de linia mai austeră a *neoclasicismului* sau cea mai încărcată și relativ mai greoaie a eclectismului german. În acest sens trebuie să menționăm că am întâlnit mai multe situații în care există o diferență vizibilă între aspectul inițial al fațadelor din proiecte (semnate de arhitecți formați la școala germană) și cel realizat când, la intervenția directă a beneficiarului, au fost introduse elemente decorative cu motive florale.

Astfel, în cea de-a doua etapă a dezvoltării orașului modern, materializată la începutul secolului nostru în spațiul cuprins între bd. Republicii și bd. Mamaia, cu funcție exclusiv rezidențială, majoritatea imobilelor, cu regim mic de înălțime (P și P+1) au fost realizate sub influența eclectismului francez. Chiar dacă proiectele acestora poartă semnătura unor arhitecți cunoscuți sau realizarea lor a depins direct de priceperea meșterilor locali, solicitarea beneficiarilor a fost factorul determinant în definirea personalității arhitecturale a majorității construcțiilor realizate în această zonă a orașului. Revenind la activitatea directă a arhitecților francezi desfășurată în orașul Constanța sub influența noului stil, trebuie să amintim cu această ocazie despre unele din cele mai importante edificii ridicate la început de secol.

Al doilea obiectiv, în ordine cronologică, îl constituie actualul sediu al Băncii Comerciale, fost Hotel-Restaurant Pelican, din colțul nord-vestic al Pieții Ovidiu, la intersecția acesteia cu str. Traian. Imobilul a fost construit în anul 1900, după proiectul arhitectului L. Givert, și reprezintă începutul de modernizare a Pieții Ovidiu, atât din punct de vedere arhitectural, cât și funcțional-urbanistic. Particularitățile sale arhitecturale, care sunt mai bine evidențiate în proiectul inițial (Arhivele Statului, dosar nr. 2/1900 din fondul Primăriei Constanța) deoarece intervențiile nedorite din ultimii ani au modificat fațada parterului, ne permit încadrarea acestui imobil în perioada de început a eclectismului francez. Fiind prima construcție mai mare din Piața Ovidiu (are subsol, parter înalt, etaj și mansardă, la înălțimea unui actual P+4) va impune o anumită ținută urbanistică acestei zone de primă importanță pentru oraș și va influența evoluția arhitectural-urbanistică a acesteia, pe care o vom găsi definitivă, în mare, în anul 1915.

Însă punctul culminant de afirmare a noului stil îl vom întâlni câțiva ani mai târziu, prin construirea noului Cazinou Comunal. În anul 1903, arhitectul francez *Daniel Renard*, stabilit mai târziu în București, va întocmi la comanda Primăriei primul proiect al noului Cazinou. Realizarea lui va dura însă mai mult timp, nu numai din considerente financiare, ci și dintr-o concurență, mai puțin obișnuită, dintre tendința de afirmare a unei arhitecturi naționale (arhitectul Petre Antonescu a întocmit al doilea proiect pentru Cazinou în anul 1905) și o puternică vocație europeană a orașului, nu numai datorită activității sale portuare, ci mai ales prin noul său profil economic pe care-l reprezenta rapida dezvoltare a turismului internațional. Lucrările de construire a Cazinoului s-au încheiat în anul 1910, după planurile arh. Daniel Renard și au reprezentat momentul exploziv de afirmare pe teritoriul nostru a punctului culminant al eclectismului francez cunoscut sub numele *art nouveau* și care poate fi considerat chiar un nou stil de esență decorativă. Volumul, varietatea și abundența elementelor decorative, forma golurilor și raportul acestora atât cu volumul clădirii, cât și cu dispunerea elementelor decorative, armonizarea tuturor elementelor într-o compoziție arhitecturală unitară, vor face din această clădire cel mai reprezentativ edificiu al orașului și pentru mulți ani simbolul acestuia. Arhitectul Daniel Renard aparținea generației tinere, nu numai ca formare profesională, ci chiar ca vârstă biologică, căci 34 de ani mai târziu (1937) îl găsim tot în calitate de proiectant la ultimele lucrări de reparare și modernizare a Cazinoului din perioada interbelică. Realizarea Cazinoului va contribui atât prin relații funcționale inerente, cât și indirect, prin puterea sugestivă a modelului real, la răspândirea în cea mai mare măsură a eclectismului de factură franceză în dezvoltarea urbanistică de la începutul secolului nostru. Concesionarea Cazinoului unei echipe franceze condusă de Ed. Marcay, pentru o perioadă de mai mulți ani, a fost condiționată de construirea unui hotel de mare capacitate în apropierea acestuia.

http://patrimoniu.gov.ro

Astfel, Societatea „Marilor Stabilimente", cu sediul la Paris, îl va trimite la Constanța, în anul 1912, pe arhitectul *E. P. Goué*. Timp de patru ani, până la intrarea României în primul război mondial, acesta va fi autorul multor proiecte de edificii publice și particulare, din care, pe baza documentelor cercetate, am identificat până în prezent un număr de zece. Din aceste proiecte au fost realizate numai nouă, iar clădiri rămase în funcțiune numai opt.

Elementul comun al tuturor proiectelor elaborate, din punct de vedere arhitectural, îl constituie situarea autorului la limita dintre trăsăturile generale ale eclectismului francez și apogeul său pe limia rafinamentului decorativ, reprezentat de momentul *art nouveau*.

Din realizările acestui arhitect francez trebuie să amintim în primul rând *Hotelul Palace,* proiectat în anul 1912 (Arhivele Statului, dosar nr. 24/1912 din fondul Primăriei Constanța) și realizat în anul 1913. Pentru mulți ani, până în preajma celui de-al doilea război mondial, acesta a fost hotelul cu cea mai mare capacitate de cazare de pe Litoralul românesc și cu cele mai moderne condiții. În arhitectura lui remarcăm, în primul rând, proporționalitatea volumelor componente, integrarea acestora în funcționalitatea imobilului și, mai ales, armonizarea compozițională a elementelor decorative ale fațadelor, care ne amintesc de multe construcții realizate la sfârșitul secolului trecut în Franța, pe „Coasta de Azur".

Tot în anul 1912 a fost proiectată și realizată ca anexă a Cazinoului Comunal berăria din fața intrării acestuia (actualul *Acvariu*), prevăzută și cu o terasă pentru concertele fanfarei militare.

O lucrare mai deosebită din puct de vedere arhitectural, a aceluiași autor, a fost și casa familiei Benderli, situată la intersecția str. Remus Opreanu cu str. Revoluției, distrusă complet la bombardamentele din anul 1941, însă ale cărei planuri s-au păstrat la Arhivele Statului (dosar nr. 23/1912, fondul Primăriei Constanța). Această locuință, cu un regim mai mic de înălțime (subsol, parter și etaj), impresiona în mod special prin decorațiile fațadelor dominate de motive florale și paginarea lor cu mult rafinament. Putem considera că arhitectura acestui imobil aparține momentului *art nouveau*. De asemenea, și casa Fr. Lescovar, în care funcționează în prezent „Bankcoop", realizată cu patru fațade, cu decorații perfect armonizate la nivelul aceluiași rafinament al apogeului stilului eclectic. Până în anul 1914 se mai realizează, tot după proiectul arh. E. P. Goué și imobilul de la intersecția bd. Tomis cu str. Sulmona unde a funcționat până în urmă cu câțiva ani Agenția CFR.

În perioada 1914–1916, alte cinci proiecte au fost realizate sub semnătura aceluiași autor, în zona de intersecție a bd. Tomis cu bd. Republicii.

Cea mai semnificativă clădire, nu numai din punct de vedere arhitectural, a constituit-o *Hotelul-Restaurant Grand*, care și în prezent, cu toate modificările aduse fațadelor, de-a lungul timpului, constituie dominanta arhitecturală a intersecției celor două străzi majore ale zonei centrale. Întreaga compoziție arhitecturală și, în special, cea a elementelor decorative încadrează acest imobil în caracteristicile stilului eclectic al școlii franceze de arhitectură. Aceleași caracteristici arhitecturale le regăsim și în imobilul alăturat de pe bd. Republicii, în care funcționează în prezent Biblioteca pentru copii și care a fost realizat tot în anii 1914–1915. La solicitarea proprietarului terenului unde se află în prezent monumentul arheologic „Turnul Măcelarilor", E. P. Goué, întocmește proiectul unei clădiri cu trei nivele, tot cu o arhitectură eclectică evidentă, însă, la săparea fundațiilor, descoperindu-se vestigii arheologice, lucrările sunt întrerupte. Proiectul se păstrează la Arhivele Statului (dosar nr. 20/1915 din fondul Primăriei Constanța).

Alte două construcții care s-au realizat după proiectele aceluiași arhitect, cele de pe bd. Republicii la nr. 22 și 24, sunt în funcțiune și astăzi, însă cu fațadele modificate la nivelul parterului. Dintre acestea, imobilul de la intersecția cu str. Răscoalei a fost conceput ca o dominantă arhitecturală a acesteia având trei nivele; însă imediata vecinătate a uzinei electrice a orașului (actuala „Baie comunală") care era dotată cu motoare „Diesel" cu trepidații puternice, a obligat la un regim de înălțime de numai două nivele. Această reducere a afectat mult aspectul exterior al clădirii, deoarece volumul inițial evidența mult mai bine elementele decorative specifice stilului eclectic.

Aceluiași stil îi aparține și imobilul alăturat de pe bd. Republicii nr. 24 care, pe baza proiectului elaborat în anul 1916, se pare că a fost realizat câțiva ani mai târziu, după război. Intrarea României în anul 1916 în conflictul primului război mondial a condus la încetarea activității arhitectului francez E. P. Goué în orașul Constanța.

Tot în această perioadă din preajma primului război mondial (1915–1916) s-au mai realizat în orașul Constanța două imobile după proiecte scrise în limba franceză (Arhivele Statului, fond Primăria Constanța, dosar nr. 23/1915) și semnate de arh. *N. G. Parlos*. Chiar dacă nu era francez de origine (după rezonanța numelui), era însă sigur produsul școlii franceze de arhitectură.

Cele două imobile realizate după proiectele acestui arhitect – de pe str. Traian nr. 4 (fost *Hotel Marea Neagră*), în curs de demolare, și str. N. Tituleascu nr. 24, în funcțiune și în momentul de față, se încadrează în caracteristicile generale ale stilului eclectic. Elementele decorative, tot de natură florală, mai puțin abundente au, în primul rând, rolul de agrementare a fațadelor, dominate de înălțimea mare a clădirii (ambele au P+3) și de o relativă monotonie în dispunerea golurilor, datorită funcției hoteliere pentru care au fost proiectate inițial. Putem considera că arhitectura celor două imobile se încadrează în linia eclectismului târziu, pe care-l mai întâlnim și după război, însă cu o pondere mult diminuată în volumul construcțiilor realizate și care reprezintă probabil etapa de tranziție la modernism.

În această primă etapă de dezvoltare a orașului modern, influența franceză o mai întâlnim și în alte domenii urbanistice în afara arhitecturii propriu-zise. Astfel, în anul 1905, tot la comanda Primăriei, un arhitect francez întocmește primul studiu de organizare și dezvoltare a stațiunii Mamaia, pe baza căruia se face și prima parcelare a stațiunii. În anul 1910, un peisagist francez face proiectul și conduce amenajarea parcului de pe faleza Cazinoului. În perioada 1893–1895 pictorul francez *August Perrier* realizează picturile murale interioare ale primului local al Primăriei orașului Constanța (astăzi Muzeul de Etnografie și Artă Populară).

Am amintit doar ca exemplu și aceste categorii de participare franceză, pentru a sublinia ceea ce considerăm mai important și anume, că influența arhitecturii franceze în prima etapă de dezvoltare a orașului modern reprezintă doar un capitol în ansamblul relațiilor cultural-spirituale dintre poporul român și lumea franceză.

CONSTANȚA. THE INFLUENCE OF FRENCH ARCHITECTURE ON THE MODERN CITY'S FIRST STAGE OF DEVELOPMENT (1860–1916)

(Summary)

After 1878, the architecture of many public and private buildings from Constanța – erected up to the First World War – bear the stamp of the French school of architecture; some of them may be admired even today. Theare are three distinct categories – the neo-classical style, the style typical of eclecticism, particularly of its culmination "art nouveau", and a transition style from neo-classicism. Some French architects were officially employed by the City Planing Department of the Townhall, such as Ch. Pienchot and J. Siquot. The present study is based on archives documents, first of all the blueprints of those buildings. Many of the buildings erected at the end of the previous century were devised by the French architect (possibly of Greek descent) Pelopidas D. Couppa; other French architects are L. Givert, D. Renard the creator of the Casino), E.P. Goué (the creator, among others, of the Palace Hotel project), N. G. Parlos.

http://patrimoniu.gov.ro